

РОЗДІЛ 2. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН: НОВІТНІ ПІДХОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 7.071.4/5:37.012.74(048)

Шевнюк О.Л.

ЗМІСТ БАКАЛАВРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ (СКАНДИНАВСЬКИЙ ДОСВІД)

В статті представлено аналіз содєржательного наповнення бакалаврської підготовки учителя образотворчого мистецтва в практиці скандинавських вузів і заявлено можливості його транспонирования в отечественную систему образования.

Ключові слова: образотворческое искусство, бакалаврская подготовка, художественное образование

Процес інтеграції вітчизняної вищої освіти в європейську систему професійного навчання вимагає уваги не стільки до її зовнішніх структур і ознак, скільки до самого змісту освітніх програм зарубіжних навчальних закладів. Останній забезпечує мобільність наших випускників на світовому інтегрованому ринку праці, а не формально представлені у документах випускників кредити та модулі. Тому закономірною уявляється увага до освоєння змістовного наповнення процесу підготовки, зокрема, фахівців з мистецької освіти. З цієї точки зору цікавим є досвід їх підготовки в скандинавських країнах, опанований автором під час відвідин Хельсинського університету мистецтва і дизайну, Королівської Академії мистецтв і Кунстфеку (Стокгольм).

Мистецькі університети скандинавських країн представляють на європейському рівні інноваційні умови для навчання, творчості та високотехнологічних досліджень. Як динамічні інституції вони є лідерами міждисциплінарних досліджень у галузі мистецтва, художньої освіти, дизайну, візуальної та медійної культури. Система підготовки фахівців з художньої освіти в Скандинавії функціонує з початку ХХ ст. в структурі вищих художніх навчальних закладів, оскільки педагогічні знання, уміння та навички розглядаються важливою складовою соціокультурного життя.

Інститути художньої освіти цих закладів готують педагогів мистецтва для загальноосвітніх і професійних шкіл, дитячих художніх закладів, музеїв, системи освіти дорослих і експертів мистецтва для різних сфер діяльності (культурні та громадські організації, ділові кола). Навчання концентроване на підготовці фахівців з візуальної культури: вивчення образотворчого мистецтва, дизайну, архітектури, організації навколишнього довкілля, візуальної інформації та нових навчальних середовищ здійснюється з педагогічної точки зору. Компетенція випускників в галузі художньої освіти дозволяє їм отримати необхідну кваліфікацію для роботи в якості вчителя образотворчого мистецтва в початковій і середній школі. Магістерська програма передбачає дослідження мистецтва як предмета навчання і дає можливість викладати мистецтво в початкових, середніх і старших класах шкіл. Основний напрямок наукових досліджень пов'язаний з розробкою методів навчання образотворчого мистецтва і дизайну в контексті екологічних відносин художньої творчості та довкілля.

Метою навчання в інститутах художньої освіти визначено – забезпечення студентів знаннями, уміннями і навичками в різних галузях мистецтва та візуальної культури, а також

сучасними необхідними компетенціями в мистецтві як предметі навчання.

Випускники мають:

- здатність до критичного аналізу освітньої та соціальної значущості мистецтва та візуальної культури, динамічних процесів у галузі;
- компетенції у формах вираження засобами мистецтва та візуальної культури, а також активного розвитку особистісних візуальних здібностей;
- глибокі знання мистецтва, візуальної комунікації, екологічного планування і дизайну, архітектури, що дозволяють студентам навчати цьому учнів різних типів;
- необхідні знання та навички із загальної педагогіки, художньої освіти і, зокрема, теорії та практики викладання мистецтва, що дозволяють учням інтегрувати їх у свою власну філософію педагогіки мистецтва та педагогічної діяльності, а також особистісного зростання в полікультурному світі.

Повна художньо-педагогічна освіта передбачає оволодіння бакалаврською програмою протягом трьох років – 180 кредитів ECTS і магістерською програмою протягом двох років - 120 кредитів ECTS. Завершення програми бакалавра включає обов'язкове написання дипломної роботи. Навчальний план в цілому виглядає так:

	кредити
Базові штудії	35 ECTS
Мови та комунікації	17 ECTS
<i>рідна мова</i>	3 ECTS
<i>друга рідна мова</i>	3 ECTS
<i>іноземна мова</i>	6 ECTS
<i>інформаційні та комп'ютерні технології</i>	3 ECTS
<i>інформаційна грамотність</i>	2 ECTS
Теорія та історія мистецтва	18 ECTS
<i>2D (I-III курс)</i>	3 ECTS
<i>3D(I-III курс)</i>	3 ECTS
<i>колір і сприйняття</i>	3 ECTS
<i>довкілля</i>	3 ECTS
<i>варіативні</i>	6 ECTS
Предметні штудії	120 ECTS
<i>медіа культура</i>	20 ECTS
<i>педагогіка мистецтва</i>	20 ECTS
<i>художнє мислення</i>	20 ECTS
<i>культура довкілля (environmental culture)</i>	20 ECTS
<i>художня критика</i>	20 ECTS
<i>інтерпретація та дослідження</i>	20 ECTS
Педагогічні штудії	25 ECTS
	180 ECTS

На рівні бакалавра загальноосвітніми дисциплінами для всіх студентів визначено: “Мови та комунікації” та “Теорія й історія мистецтв”, які закладають базові мовні та художні навички, необхідні для досліджень. На обов'язкове вивчення двох рідних і однієї іноземної

мови відводиться 20 кредитів ECTS протягом трьох років. Дисципліна “Інформаційні та комп’ютерні технології” спрямована на отримання базових навичок використання інформаційних технологій у навчанні та дослідженнях шляхом вивчення інформаційного середовища університету, існуючих онлайн сервісів, принципів обробки інформації та зображень (растрова та векторна графіки), проектування медійних презентацій. Дисципліна “Інформаційна грамотність” передбачає оволодіння уміннями ефективного пошуку та використання інформації, її критичної оцінки, знаннями з економічного, правового та соціального аспектів використання інформації, авторського права, а також навичками етичного її застосування. Курс охоплює також введення у бази даних та їх віддалене користування.

Базові бакалаврські штудії з історії та теорії мистецтва охоплюють 18 кредитів ECTS, 12 з яких орієнтовані на надання пропедевтичних навичок роботи в графічній та пластичній концептуалізації мислення. Дисципліна “2D” (3 кредити ECTS) надає досвід двовимірного художнього вираження з використанням різних методів образотворчості. Основний акцент робиться на розвиток навичок зорового сприйняття, малюнку (домінує на I-II курсах), живопису, перспективи, композиції (домінують на III курсі); на III курсі збільшується спрямованість на створення концепцій і образів. Дисципліна “3D” (3 кредити ECTS) передбачає освоєння об’ємного формоутворення засобами моделювання, скульптури, колажу, інсталяцій з включенням концептуалізації на завершальному етапі.

Мета дисципліни “Колір і сприйняття” (3 кредити ECTS) зосередити увагу на теорії візуального сприйняття, кольорних контрастах і співвідношеннях, особливостях світлової композиції та фактур. Дисципліна “Навколишнє середовище” (3 кредити ECTS) знайомить студентів з основами екологічного соціокультурного розвитку глобального суспільства. З числа варіативних дисциплін (загалом 6 кредитів ECTS) студент може вибирати історію і теорію мистецтва і дизайну, а також додаткові курси – акварелі, анатомії для художників, мультиплікації, основ японського живопису, ксилографії, літографії, шовкографії тощо.

Предметне навчання дає студентам освіту в галузі візуальної культури, засобів масової інформації, мистецтва та навколишнього середовища, у 120 кредитах ECTS охоплюючи різноманітні візуальні, аудіовізуальні, мультисенсорні та функціональні форми вираження в їх значенні для соціокультурного розвитку суспільства.

Модуль “Медіа культура” (20 кредитів ECTS) спрямований на формування умінь розпізнавати слабкі та сильні сторони масової інформації, її потенційні можливості та ризики, знань щодо взаємодії медіа та мистецької діяльності, впливу цих засобів на поведінку людини, її спосіб життя та переконання. Один з основних курсів модуля “Яке майбутнє у мистецтва?” (5 кредитів ESTC) покликаний стимулювати студентів до визначення власного розуміння специфіки сучасної візуальної культури та до аргументації своєї позиції іншим людям. Три години лекцій-презентацій викладача не дозволяють перетворити аналіз історичних змін художньої практики на його особистий монолог, натомість широкі дискусії надають студентам можливість висловитись про взаємозв’язок мистецтва і суспільства, мистецтва і політики, мистецтва і економіки.

Практичного спрямування модулю надає курс “Уведення в мистецтво фотографії” (5 кредитів ESTC), який має на меті озброїти студентів основами розуміння фотографічних технологій, представити історію фотографії і розгорнути дебати про місце фотографії в сучасному мистецтві, а також курс “Рухомий образ і цифрове медіа” (5 кредитів ESTC), в процесі вивчення якого студент отримує інформацію про роль кіно в масовій культурі, оволодіває основами аналізу рухомих образів, навчається використовувати цифрову

відеокамеру для виробництва коротких оповідань, ознайомлюється з основними складовими роботи оператора-режисера – планування, освітлення, робота камери, запис звуку, редагування за допомогою сучасних програм. Їх продовженням слугує семінар з фотографії (5 кредитів ESTC), у ході якого студенти запрошуються до вивчення їх рідного міста шляхом фотографування (відеозйомки) його цікавих місцин, які мають бути “оживленими” їх власними візіями та розповідями; в результаті студенти проходять повний процес роботи з цифровими технологіями.

Модуль “Педагогіка мистецтва” (20 кредитів ECTS) покликаний сформувати критичне педагогічне мислення. Студенти оволодівають соціальними, історичними та філософськими основами художньої освіти, її дидактикою в аспекті навчання учнів планувати своє просування в сфері мистецьких цінностей. Дикусії повинні надихнути студентів на усвідомлення необхідності художньої освіти та її активне переміщення за межі шкільних установ в широкий простір соціокультурного життя, а практика викладання у різних типах шкіл допомогти застосувати знання і навички у фаховій діяльності. Оскільки в університетах скандинавських країн навчаються студенти з усього світу, то обов’язковим є міжкультурний семінар (5 кредитів ESTC), на якому мистецька освіта постає у різноманітті педагогічних парадигм, традицій, теорій. Мета полягає у формуванні критичного та толерантного ставлення до них, усвідомлення варіантності освітніх практик. Семінар складається зі спільної роботи, дискусій, написання есе та підготовки коротких виступів.

Курс “Теорії візуальної культури та педагогіка” (5 кредитів ESTC) досліджує методологічні засади сучасної художньої освіти та готує вчителів до реагування на різні прояви сучасного мистецтва. Курс “Критичний аналіз соціальних і культурних питань художньої освіти” (5 кредитів ESTC) досліджує взаємозв’язки соціально-культурних теорій і концепцій навчання, аналізує різні методи педагогіки мистецтва, формує навички створення демократичного простору навчання. Важливим є також курс “Музейна педагогіка” (5 кредитів ESTC), який організує дискусію щодо ролі музеїв у сучасній освіті, інноваційних методів навчання у музейному середовищі, а також практичну роботу в музеях з формування відповідних умінь і навичок. Більшість занять проводиться в музеях і майстернях.

Модуль “Художнє мислення” (20 кредитів ECTS) орієнтує на розуміння його провідної категорії як визначальної якості художньої діяльності та педагогіки мистецтва, що вимагає особливого ставлення до творчості та практичного досвіду. Формування практичних навичок спрямоване в першу чергу на невербальне вираження, метод відкритої діяльності, які особливо актуальні там, де вербалізація призводить до втрати важливих аспектів мистецтва. Студентам пропонуються курси переважно на вирішення художніх проблем. Наприклад, “Мистецтво та перетворення” (5 кредитів ECTS), спрямований на розвиток умінь художньої трансформації дійсності, а також оволодіння потенціалом перетворюючого впливу мистецтва на особистість, суспільство, природне середовище, “Синтезування” (4 кредити ECTS) – на усвідомлення холистичної специфіки постмодерністської творчості, “Сучасна художня майстерня” (8 кредитів ECTS) – на експериментальну мистецьку творчість. Мета таких курсів – формування індивідуального художнього стилю. Завдання викладачів студенти опрацьовують самостійно, активно відвідуючи виставки, музеї, концерти, подорожуючи вулицями міста, постійно консультуючись з викладачами з питань підготовки портфолію, а також маючи широкі можливості для спільних зустрічей і обговорення шляхів пошуку.

Модуль “Культура довілля” (20 кредитів ECTS) фундаментується методологічною концепцією щодо взаємозв’язку довілля та культури. Дискусії мають спрямувати студентів

на подолання утилітарного та функціонального ставлення до навколишнього середовища та усвідомлення потенційних можливостей мистецтва в екологічній освіті дітей та дорослих (біоарт, лендарт, проектування екосередовища тощо).

Модуль “Художня критика” (20 кредитів ECTS) має на меті навчити студентів розпізнавати, розуміти та приймати різні методи художньої творчості, поліваріантні її концепції. Дискусії спрямовують студентів на усвідомлення того факту, що сучасне мистецтво неможливе поза сфери його презентації. Практика передбачає уміння говорити та писати про мистецтво. Так, курс “Зображення і контекст” (4 кредити ECTS) уводить в практику аналізу візуального матеріалу, його теоретичних і методологічних інструментів, зокрема, важливості занурення твору мистецтва у широкий соціокультурний контекст. Курс “Робота із зображеннями” (5 кредитів ECTS) заохочує до самовираження в художній критиці шляхом активної роботи на виставках, зустрічей з митцями та наступного обговорення результатів у групах.

Модуль “Інтерпретація та дослідження” (20 кредитів ECTS) готує студентів до інтерпретаційної творчості в педагогічній діяльності. Курс навчає концептуалізації та вербалізації мистецьких явищ в контексті історико-соціальних процесів шляхом методологізації. Мета модуля: дати студентам усвідомлення взаємодії методів дослідження та інтерпретації, а також досвід критичного ставлення до мистецтва та мистецтвознавства.

Педагогічні штудії обсягом 25 кредитів ECTS формують основні фахові уміння. Теоретичне навчання з історичних, соціальних та філософських основ художньої освіти та шкільної роботи поєднується з практичним застосуванням умінь та навичок у різних типах шкіл з різними за віком учнями з метою формування індивідуального стилю педагогічної діяльності. Навчання супроводжується веденням портфоліо із зібраними художньо-педагогічними матеріалами, аналізом власного досвіду та процесу особистісного зростання.

Аналіз змісту навчання вчителів образотворчого мистецтва на освітньо-кваліфікаційному рівні бакалавра в скандинавських країнах дозволяє виявити такі провідні тенденції:

- структура навчального плану визначається методами пізнання, а не предметним наповненням;
- курси в середині модулів фундаментуються завданням формування здатності вирішувати конкретні художні та педагогічні проблеми;
- суттєво збільшена вага курсів з мистецтвознавства та художньої критики (порівняно з вітчизняним стандартом);
- зміст навчальних курсів орієнтований на формування критичного мислення, власного інтерпретаційного досвіду та індивідуального стилю художньої творчості.

Аналіз співвідношення загальноосвітньої та фахової підготовки, кількості кредитів навчання бакалаврів, специфіки предметного наповнення та орієнтації на формування критичного мислення та креативної образності може стати основою реформування вітчизняної системи навчання фахівців з мистецької освіти.